

Паранько Надія Петрівна,
аспірантка кафедри художнього моделювання костюма
Київського національного університету
технологій та дизайну
nadia1612@i.ua

ORCID: 0000-0003-3862-2908

Ніколаєва Тетяна Вадимівна,
кандидат технічних наук, професор,
завідувач кафедри художнього моделювання костюма
Київського національного університету
технологій та дизайну
nikolaevatd@gmail.com
ORCID: 0000-0003-2236-3681

ХУДОЖНЬО-ОБРАЗНІ ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКИХ СВИТ У ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ ДОМІНІКА ДЕ ЛЯ ФЛІЗА (середина ХІХ ст.)

Мета роботи – дослідити художньо-образні характеристики жіночих свит українок середини ХІХ ст. на основі структурного аналізу творчої спадщини Домініка Де ля Фліза задля використання їх в проектуванні сучасного одягу. **Методологія** дослідження ґрунтується на застосуванні історичного, біографічного та мистецтвознавчого підходів для аналізу творчої спадщини Домініка Де ля Фліза. Також в роботі використано літературно-аналітичний та системно-структурний аналіз форми, декору та кольорової гами українських свит. **Наукова новизна.** Вперше проведено науковий аналіз та систематизацію композиційних характеристик різноманіття форм, декору та колористики жіночих свит на основі вивчення та структуризації оригінальних документів з творчої спадщини дослідника української народної культури Домініка П'єра Де ля Фліза. **Висновки.** В результаті дослідження оригінальних замальовок Домініка Де ля Фліза зроблено структурний аналіз форм, колористики та оздоблення українських жіночих свит Київської губернії середини ХІХ ст. з метою використання результатів в процесі дизайн-проекування сучасного одягу.

Ключові слова: українська жіноча свита, формоутворення одягу, художньо-композиційні елементи, класифікація, декор, колористика.

Паранько Надежда Петровна, аспірантка кафедри художественного моделювання костюма Киевского національного університету технологій и дизайна; **Николаева Татьяна Вадимовна,** кандидат технических наук, профессор, заведующая кафедры художественного моделювання костюма Киевского національного університету технологій и дизайна

Художественно-образные особенности украинских свит в творческом наследии Доминика Де ля Флиза (середина ХІХ ст.)

Цель работы – исследование художественно-образных характеристик женских свит украинок середины ХІХ в. на основании структурного анализа творческого наследия Доминика Де ля Флиза с целью их использования в проектировании современной одежды. **Методология** исследования базируется на применении исторического, биографического и искусствоведческого подходов для анализа творческого наследия Доминика Де ля Флиза.

Также в работе использованы литературно-аналитический и системно-структурный анализ формы, декора и цветовой палитры украинских свит. **Научная новизна.** Впервые произведен научный анализ композиционных характеристик разнообразия форм, декора и колористики женских свит на основании изучения и структуризации оригинальных документов из творческого наследия исследователя украинской народной культуры Доминика Пьера Де ля Флиза. **Выводы.** В результате исследования оригинальных зарисовок Доминика Де ля Флиза сделан структурный анализ форм, колористики и отделки украинских женских свит Киевской губернии середины XIX ст. с целью использования результатов в процессе дизайна-проектирования современной одежды.

Ключевые слова: украинская женская свита, формообразование одежды, художественно-композиционные элементы, классификация, декор, колористика.

Paranko Nadiia, Post graduate student of the Artistic Costume Design Department of Kyiv National University of Technologies and Design; *Nikolaieva Tetiana*, Candidate of Technical Sciences, Professor, Head of the Artistic Costume Design Department of Kyiv National University of Technologies and Design

Imaginary features of the Ukrainian peasant's russet coat in the creative heritage of Dominique De la Flise (mid of the XIX century)

The purpose of the article. Research of imaginary characteristics of the women's peasant's russet coat of the Ukrainian women in the middle of the XIX century on the basis of a structural analysis of the creative heritage of Dominique de la Flise for their further use in the design of modern clothing. **Methodology** of research is based on the use of historical, biographical and artistic approaches for analyzing the creative heritage of Dominique de la Flise. Also the work uses the literary and analytical, system and structural analysis of the form, decoration and color range of the Ukrainian peasant's russet coat. **Scientific novelty.** For the first time scientific analysis and systematization of the compositional characteristics of the variety of forms, decorations and color range of the women's peasant's russet coat based on the study and structuring of original documents from the creative heritage of the researcher of the Ukrainian folk culture Dominique Pierre de la Flise were conducted. **Conclusions.** As a result of the research of the original sketches of Dominique de la Flise the structural analysis of shapes, color range and decoration of the Ukrainian women's peasant's russet coat of the Kyiv Province in the middle of the XIX century was made for the use of results in the design, namely in the design of modern clothing.

Key words: Ukrainian women's peasant's russet coat, formation of the clothing, imaginary and composition elements, classification, decoration, color range.

Актуальність теми дослідження. На сучасному етапі розвитку людства формується єдиний культурний простір, який складається з великої кількості національних культур. Щоб зберегти свою індивідуальність, для суспільства важливо знову звернутись до культурної спадщини свого народу, що веде до необхідності збереження та відродження національних традицій. Однією із складових самоорганізації українства як загальнолюдської спільноти є глибинні народні традиції, серед яких мистецтво творення одягу займає чільне місце. Український народний одяг, зокрема класичний національний одяг XIX і початку XX ст., відзначається багатством і різноманітністю форм та великою мистецькою красою художнього оздоблення [7, 19]. В одязі український народ відобразив свою самобутність, ментальність, творчий потенціал, глибинність національної життєстверженості [1, 69]. Народний костюм як виразник національної ідентичності спонукає дизайнерів до створення сучасних форм одягу на основі вивчення культурної народної спадщини. Науковий аналіз створення українського народного костюма, його колориту і орнаментальності

та класифікація його складових особливо актуальні в теорії та практиці сучасного дизайн-проекування.

Аналіз досліджень і публікацій. Історіографія питання дослідження художньо-композиційних характеристик українського народного костюма налічує значну кількість праць дослідників.

Накопичено багатий науковий матеріал: праці науковців середини ХІХ – поч. ХХ ст. (Х. Вовка, В. Білозуба, В. Заболотного, М. Рильського, К. Стамерова). Досягненням в вивченні українського народного костюма є праці дослідників другої половини ХХ ст. (К. Матейко, Г. Маслової, Т. Ніколаєвої, О. Косминої, П. Одарченко, Г. Царинник). Сучасними науковцями розпочато новий етап дослідження українського одягу, пов'язаний з поглибленим вивченням комплексів одягу з різних етнографічних регіонів (З. Васіна, Г. Стельмашук, Л. Пономар, О. Федина, К. Тимочко). Проте, опубліковані праці не вичерпують аспектів дослідження форми та структури українського народного костюма і визначають нові завдання для дослідників.

Мета роботи – дослідити художньо-образні характеристики жіночих свит українок середини ХІХ ст. на основі структурного аналізу творчої спадщини Домініка Де ля Фліза задля використання їх в проектуванні сучасного одягу.

Виклад основного матеріалу. Значний матеріал для дослідження українського народного костюма ХІХ ст. дають малюнки з рукописів доктора медицини, француза за походженням, дослідника української культури Домініка Де ля Фліза [2, 8]. Його творчий здобуток – унікальне явище в історії української і європейської науки та культури середини ХІХ ст. Достовірні відомості і багатий ілюстративний матеріал альбомів Домініка Де ля Фліза мають велике практичне значення, оскільки вони з'явилися в результаті безпосередніх спостережень, тобто засобом, найбільш виправданим в сучасній етнографії. Багато явищ культури та побуту з того часу зникли або трансформувалися під впливом різних чинників, тому пізнавальне значення праць Де ля Фліза важко переоцінити. Ще унікальність альбомів Де ля Фліза полягає в тому, що він розглядав українців очима іноземця: лікар вивчає народні традиції в костюмі, і в результаті ми маємо унікальну своєрідну спадщину, яка розкриває художньо-образні особливості українського вбрання зовсім в інший спосіб, аніж це зробили би фахівці з вивчення безпосередньо костюма. На його замальовках одягу постають не схематичні фігури, а живі динамічні постаті, якими вони були в часи, віддалені від нас більше, ніж півтора століттями. Замальовки Де ля Фліза презентують різноманітність видів та форм українського народного костюма (свити, юпки, козухи, сорочки, плахти, головні убори, взуття, прикраси) мешканців Київського, Васильківського, Сквирського, Таращанського, Бердичівського, Липовецького, Радомишльського, Черкаського, Чигиринського та Звенигородського повітів Київської губернії. Аналізуючи його достатньо інформативні роботи, можна зрозуміти пропорційне співвідношення елементів одягу, колористику, оздоблення, манеру одягання речей [4].

У створенні українського народного строю, його силуету, емоційної виразності основним композиційно-психологічним центром був верхній одяг.

Його художньо-образні особливості (формоутворення, колористика, орнаментация) вдосконалювалися українськими митцями впродовж віків.

Свита є одним із архаїчних зразків українського народного одягу. Це верхній одяг унісекс із домотканого сукна. В залежності від крою спинки свити поділялись на три типи: пряма, без складок на спині, з вусами по боках; з прохідкою та складками по обидва боки від прохідки (прохідка – це площа без складок від коміра донизу); без прохідки, коли спинка в стані відрізна, рисована [3, 143]. Оцінюючи конструктивні особливості української народної свити, можна зазначити, що різноманітність її варіантів досягалася відносно простими способами поєднання основних (спинка, пілки) прямокутних шматків тканини і вшивання клинів. У середині XIX – на початку XX ст. в Україні одночасно побутували прямі, розширені, приталені, невідрізні в талії (багатоклинні), призбирані з частково або повністю відрізною спинкою форми верхнього одягу [6, 84]. Жіночі та чоловічі свити за кроєм були однакові, відрізнялися лише тим, що жіночі свити мали більш різнопланову варіативність оздоблення. Також колористика жіночих свит була частіше світлою.

У творчій спадщині дослідника української культури Домініка Де ля Фліза представлені жіночі свити Київської губернії з переважно приталеним силуетом, розширеним від пояса донизу. Але є і винятки: українки Черкаського повіту зображені в свитах прямого неприталеного силуету. Крій спинки свити представлений двома типами: українки Київського і Васильківського повітів зображені в свитах, які мають крій «до вусів», а в Радомишльському повіті зображена свита «з рясами» з повністю відрізною спинкою [5, 636]. Цікавий факт, що на замальовках Де ля Фліза на жіночих свитах пояс здебільшого не представлений. А всі чоловічі свити підперезані поясом. На жіночих свитах пояс зустрічається дуже рідко. З усіх зображених замальовок лише мешканка с. Білилівка Бердичівського повіту одягнена в свиту з орнаментованим поясом, який зав'язаний спереду на великий бант. У Радомишльському повіті є дві свити з поясом: коричнева свита з яскраво-зеленим поясом і світла свита голубого відтінку з червоним поясом. Із замальовок Де ля Фліза видно, що пояси одягались трохи вище талії, щоб зробити силует більш витонченим. Класифікація свит по довжині: свити були короткі (до середини стегон), середньої довжини (до колін) та довгі (до щиколотки). Аналізуючи замальовки Де ля Фліза, можна зробити висновок, що свити Київської губернії здебільшого довгі, але, якщо простежити довжину свит по повітах, то в Київському повіті частіше носили свити середньої довжини, в Васильківському і Радомишльському повітах – здебільшого довгі свити, але є і середньої довжини. В Черкаському та Липовецькому повітах – довгі свити.

На жіночих свитах було багато вишивки, оздоб із кольорових шнурів, аплікацій кольоровим сукном і шкірою. Орнамент розташовувався на горловині свити, по низу рукавів, по краю правої поли, на спинці свити понад «вусами» чи «рясами». Судячи із замальовок Де ля Фліза, більш орнаментовані свити належали українкам Київського, Васильківського та Бердичівського повітів. Мешканка с. Білилівка Бердичівського повіту зображена в свиті, щедро оздобленій шнуром, аплікацією та вишивкою. Менш орнаментовані, а то і

зовсім без орнаменту, свити мешканок Таращанського, Черкаського та Чигиринського повітів.

Рис. 1. Класифікація художньо-композиційних елементів українських свит (Київський повіт).

На прикладі Київського (рис. 1) та Васильківського (рис. 2) повітів Київської губернії представлені силуетні форми з урахуванням пропорцій, типи комірів, колористика та інші характеристики свит.

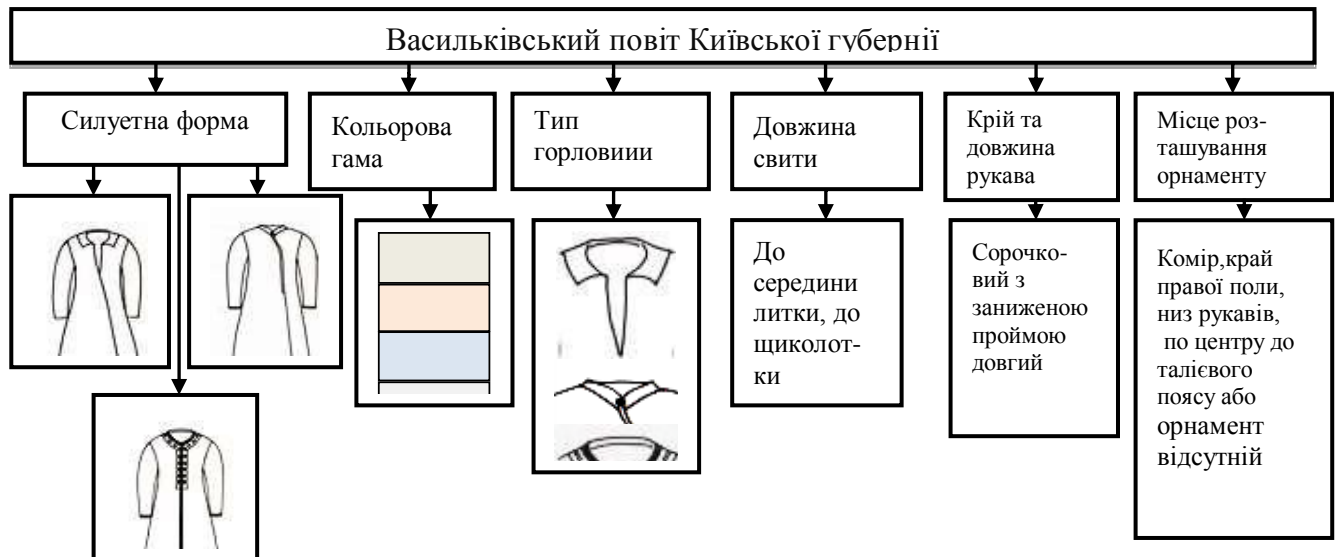

Рис. 2. Класифікація художньо-композиційних елементів українських свит (Васильківський повіт).

У дослідженнях науковців здебільшого описуються українські свити з круглим вирізом або з коміром-стойкою. Такі ж екземпляри свит представлені і в фондowych музейних колекціях. В наукових працях Х. Вовка [3, 144],

В. Білозуба, В. Заболотного, М. Рильського [2] наголошується на тому, що серед досліджень, присвячених українському народному вбранню, саме на замальовках Домініка Де ля Фліза зустрічаються свити з відкладними комірами. Дійсно, в альбомах Де ля Фліза широко представлені свити з комірами різної конфігурації. Домінік Де ля Фліз дуже сумлінно вималював оформлення горловини представлених ним свит. На своїх замальовках він презентував 23 варіанти оформлення горловини української жіночої свити. Це круглі вирізи з коміром і без коміра, відкладні коміри різної конфігурації, шалеві коміри. Виріз для коміра в жіночих свитах робили закруглений та значно ширший, ніж у чоловічій свиті, щоб було видно шийні прикраси. В більш давніх свитах рукави закінчувались «заковрашами» (закотами), обрамленими шнурами та вишивкою. На малюнках Де ля Фліза рукави свит звужені донизу, без закотів. Майже всі зображені свити мають довгі рукави, але є і винятки. Мешканка Радомишльського повіту зображена в коричневій свиті з короткими рукавами (рукав лише закриває лікоть).

Варіанти комірів свит Київської губернії представлені на рис. 3.

Рис. 3. Варіанти оформлення горловини українських жіночих свит

Досліджуючи замальовки Де ля Фліза, можна знайти цікаві і маловідомі в науковому обігу конструктивні елементи в формоутворенні жіночих свит: лівостороння застібка, орнаментований каптур, рукав довжиною $\frac{3}{4}$, орнаментований широкий пояс.

У процесі проектного дослідження народного костюма проводиться аналіз його структурної побудови та художньо-композиційних характеристик з подальшим виділенням найхарактерніших елементів, які можна трансформувати в форму сучасного одягу, визначену естетичними та ергономічними вимогами. У сучасному дизайн-проектуванні одягу доцільні такі напрями використання народних традицій: крій, матеріали, техніка виконання, колористика, оздоблення, манера одягання, поєднання складників у комплекси. Науковий аналіз створення українського народного костюма особливо актуальний в теорії та практиці сучасної художньо-проектної культури.

Наукова новизна. Вперше проведено науковий аналіз та систематизацію композиційних характеристик різноманіття форм, декору та колористики жіночих свит на основі вивчення та структуризації оригінальних документів з творчої спадщини дослідника української народної культури Домініка П'єра Де ля Фліза.

Висновки. Проведені дослідження представляють поглиблений аналіз тектонічних характеристик української народної свити за матеріалами замальовок дослідника української культури Домініка Де ля Фліза. Досліджено силуети свит, типи комірів, довжину свит, крій та довжину рукава, кольорову гаму та місце розташування орнаменту по різних повітам Київської губернії.

Матеріал висвітлюється вперше з точки зору пошуку можливостей використання художньо-образних особливостей українського народного костюма в дизайн-проектванні сучасних моделей одягу. Вивчення структурних характеристик та систематизація складових формоутворення українського народного костюма є актуальним на сучасному етапі розвитку проектної культури, спрямованої на збагачення естетичних уподобань споживачів моди. Також запропоновано напрями використання народних етномистецьких традицій в проектуванні сучасного костюма.

Література

1. Антонович Є.А. Декоративно-прикладне мистецтво. / Є.А. Антонович, Р.В. Захарчук-Чугай, М.Є. Станкевич. Львів: Світ, 1993. 272 с.
2. Білозуб В.Г., Заболотний В.Г., Рильський М.Т. Українське народне мистецтво. Вбрання. / В.Г. Білозуб., Київ: Державне видавництво образотворчого мистецтва і музичної літератури УРСР, 1961. 158 с.
3. Вовк Х.К. Студії з української етнографії та антропології. К.: Мистецтво, 1995. 336 с.
4. Де ля Фліз Д.П. Костюми селян Київської губернії. URL: <http://litopys.org.ua/deflise/flise02.htm> (дата звернення 16.06.2018).
5. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С.Грушевського НАН України, Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім.В.І. Вернадського. Альбоми Де ля Фліза у 2-томах. Т.2 / за ред. Н. Черкаської. Київ: Поліграфкнига, 1999. 687 с.
6. Ніколаєва Т.О. Історія українського костюма. Київ: Либідь, 1996. 176 с.
7. Український народний одяг. Ukrainian folk costume / за ред. П. Одарченко, Г. Царинник; пер. О. Пащак-Трач. Торонто-Філадельфія, 1992. 311 с.

References

1. Antonovych, E.A. & Zakharchuk-Chuhaj, R.V. & Stankevych, M.E. (1993). Arts and Crafts. Lviv: Svit [in Ukrainian].
2. Bilozub, V.H. & Zabolotnyi, V.H. & Rylskyi, M.T. (1961). Ukrainian folk art. Appointments. Kyiv: Derzhavne vydavnytstvo obrazotvorchoho mystetstva i muzychnoi literatury URSR [in Ukrainian].
3. Vovk, Kh.K. (1995). Studies on Ukrainian ethnography and anthropology. Kyiv: Mystetstvo [in Ukrainian].
4. De la Flis D.P. Costumes of the villagers of the Kyiv province. Retrieved from <http://litopys.org.ua/deflise/flise02.htm> [in Ukrainian].
5. Instytut ukrainskoi arkhеоhrafii ta dzhereloznavstva im. M.S.Hrushevskoho NAN Ukrainy, Instytut rukopysu Natsionalnoi biblioteky Ukrainy im.V.I. Vernadskoho (1999). Albums of De la Fliz in 2 vols. V. 2. Kyiv: Polihrafknyha [in Ukrainian].
6. Nikolayeva, T.O. (1996). Ukrainian folk costume history. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
7. Odarchenko, P. & Tsarynnyk, G. (Eds.). (1992). Ukrainian folk clothing. Toronto-Philadelphia [in Ukrainian].